

Darja Kranjc, *Moč prepoznavnosti. Predlog notranje opreme obnovljene zavarovane domačije.* – Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2005 (Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva; 37). – 220 str., ilustr.

Moč prepoznavnosti je prirejeno in dopolnjeno besedilo avtoričine diplomske naloge *Vnckøva domačija v Matavunu* (2003, mentor dr. Vito Hazler, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo ljubljanske Filozofske fakultete). Gre za široko zastavljeno nalogo, ki v uvodnem delu predstavi problematiko kulturne dediščine v okviru varstvenih ustanov, še posebej pa v Regijskem parku Škocjanske jame, v jedru pa obsežno in podrobno terensko raziskavo stavbarstva in bivalne kulture na območju parka Škocjanske jame v prvi polovici 20. stoletja. Na slednji je tudi osnovan predlog varstveno skladne rešitve opreme Vnckøve domačije v sklepu knjige.

Naloga po širini problemske zastavitve, po obsežnosti, sistematiki in poglobljenosti terenske raziskave, ki jo dopolnjuje z arhivskimi in literarnimi viri, ter z aplikativno naravnostjo presega okvire diplomske naloge, zato pozdravljam odločitev uredništva Knjižnice Slovenskega etnološkega društva, da nalogo izda kot 37. zvezek v zbirki.

Avtorica po informativnem in metodičnem uvodu predstavi parke kot varstvene ustanove. Pri orisu problematike kulturne dediščine v parkih se avtorica opira na zakonodajo, strokovno literaturo in statistiko. Opisu varstvene problematike v Regijskem parku Škocjanske jame sledi poglavje o etnoloških vidikih trženja kulturne dediščine, ki ga uvaja kratka seznanitev s slovensko aplikativno etnologijo. Avtorica etnološki vidik trženja kulturne (in naravne) dediščine (tako ohranjenih /in prezentiranih/ kulturnih spomenikov kakor na dediščini temelječih inovacij) utemeljuje na spoznavanju, preučevanju in varovanju dediščine [38]. (Strokovni nadzor naj bi bila celo etična dolžnost etnološke stroke v množici banalizacij, ki jih je mogoče preprečiti s strokovno vodenim varovanjem in inovacijami [39].) Sklicujoč na Martina Fišerja poudari etnologa kot posrednika, ki s *študijem izročila in poznavanjem sodobnih potreb družbe omogoči prenos znanja, vzorcev, motivike, kulturnih, tehnoloških in drugih rešitev med generacijami* in s tem omogoča trženje etnološke dediščine v vsej svoji polnosti, torej tudi vsebinsko oziroma funkcijsko ohranjanje za razloček od (zgolj) površinskega estetskega varovanja [40–41]. V zadnjem delu poglavja se avtorica ukvarja s trženjem etnološke kulturne dediščine v turizmu in spregovori o ekoturizmu in kulturnodediščinskem turizmu ter opozori na komercializacijo.

Glavnino knjige predstavlja poglavje »Študija aplikativno usmerjenih etnoloških podlag«. Tu je na osnovi terenskega dela, dopoljenega z literarnimi in arhivskimi viri, prostorsko opredeljena vas Matavun, opisana je Vnckøva domačija in predstavljena ureditev dvorišč in stanovanjske opreme na območju parka Škocjanske jame v prvi polovici 20. stoletja. Pri predstavitvi Vnckøve domačije je pozorna na njeno lego v prostoru, po Hazlerjevi tipologiji poselitvene enote jo opredeli kot enotni (stegnjen) obcestni kmečki dom malega kmeta, sestavljen iz z retrofasado ob breg prislonjene zidane hiše z izpahnjanim ognjiščem, enoprostorno, povsem vkopano zidano kletjo (pod hišo) in iz gospodarskega poslopja. Bivalno in

gospodarsko poslopje sta prekrita z dvokapno streho. Na dvorišču sta še kvadratno zidan vodnjak z enodelnim kamnitim ustnim obročem in zidan enoprostorni svinjak z enokapno streho [50]. S pomočjo franciscejskega katastra, dokumentacije novogoriškega Zavoda za varstvo kulturne dediščine in pripovedi ljudi je opisan stavbni razvoj domačije in bližnjih pripadajočih zemljišč, še posebej natančno, po posameznih objektih, se avtorica posveti stanju pred obnovo. V nadaljevanju oriše življenje, način preživljanja, vsakdanjik in praznik na Vnckævi domačiji od 19. stoletja do smrti zadnjega stanovalca Rudija Ivančiča leta 1968. Opis domačije sklene s predstavitvijo odkupa domačije, priprav na obnovo, spremembe namembnosti v gostinsko-nočitveni lokal ter načrta ureditve okolice in obnove stavb.

Idejno, časovno in socialno avtorica obnovo zunanje ureditve in notranje opreme Vnckæve domačije postavi v okvir socialne kulture tamkajšnjih (malih) kmetij in gostiln v prvi polovici 20. stoletja, zato sledi izčrpna predstavitev sočasne ureditve dvorišč in stanovanjske oziroma notranje opreme na območju parka Škocjanske jame. Podpoglavje je vsebinsko prirejeno po *Vprašalnicah za Etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja*; temeljiti so opisi ureditve dvorišč s pripadajočo infrastrukturo, kleti, razporeditev prostorov v stanovanjskih poslopih in gostilnah, razporeditve notranje opreme po prostorih, notranje opreme, vključno s pleskanjem, okni, vrati, načinom kurjenja in razsvetljave ter nabožnimi predmeti. Opiše vrste lesa za izdelavo pohištva oziroma izvor, posamične kose (mize, sedeže, ležišča, ure, shranila), drobni inventar in okrasje.

Gre za celostno predstavitev, ki na osnovi terenske raziskave razbija predstave o stereotipni, homogeni kraški arhitekturi in opozori na pestrost bivalnih oblik na širšem in ožjem območju. Terensko delo avtorica dopolnjuje z arhivskimi in literarnimi viri. Sklicuje se predvsem na poglavje o kmečkem domu v *Narodopisju Slovencev* Rajka Ložarja [1944], na razpravi »Notranja oprema kraškega doma« Fanči Šarf [1969] in »Oris stanovanjske kulture slovenskega kmečkega prebivalstva v 19. stoletju« Irene Keršič [1988–1990]. Če je dejstvo, da je avtorica spregledala starejšo, manj znano strokovno razpravo Gustava Bancalarija (»Forschung und Studien über das Haus in *Mittheilungen des Anthropologischen Gesellschaft* 16 [1896], ki omenja spahnjenico v bližnjih Vremah, opravičljivo, pa je navajanje citatov iz temeljne razprave o kmečki hiši Sergija Vilfana, objavljene v *Gospodarski in družbeni zgodovini Slovencev* [1970], po drugem spisu nedopustno [89]. K informativnosti prispevajo številne fotografije in risbe (mestoma že na račun berljivosti), pa tudi (ponavljajoče se) narečno izrazje.

Iz opisane temeljite študije je avtorica razvila predlog varstveno skladne rešitve opreme Vnckæve domačije v sklepnem delu knjige. Pri tem je lastna etnološka teoretična izhodišča in želje lastnika domačije povezala v praktične smernice za opremo prostorov. Seveda je na tem mestu, kot je zapisala v sklepni misli že sama avtorica, nastal problem ob sami izvedbi predlogov; Darja Kranjc ugotavlja, *da bo aplikacija med drugim uspešna le, če jo bodo ljudje vzeli za svojo* [200].

Bolj kot posredovanje izdelanega projekta zaleže potemtakem posredovanje znanja, s pomočjo katerega ljudje sami oblikujejo lastno, na dediščini grajeno kvalitetno bivalno

okolje. Zato sama ne bi poudarila v uvodu navržene razločke med aplikativno in fenomenološko etnologijo, ampak raje v sklepu izraženo misel o nujnosti delovanja etnologa na zavarovanem območju.

Špela Ledinek Lozej

Marija Stanonik, *Hišna imena v Žireh*. – Maribor: Slavistično društvo, 2005 (Zora; 37). – 181 str.

Hišna imena so pomemben del kulturnega izročila, ki se je s spremenjenim načinom življenja (preseljevanje v stanovanjske bloke, v mesta, novogradnje) začelo počasi pozabljati. Zato je še kako pomembno, da se tudi ta del dediščine ohrani z zapisom. Marija Stanonik se je tega lotila v 80. letih 20. stoletja na svojem domačem terenu, na območju nekdanje in sedanje občine Žiri, kjer je do izida monografije dokumentirala prek 750 hišnih imen. Knjiga pa ne prinaša zgolj bogatega seznama imen, njena poglobljena teža je v analizi in razvrstitvi zbranega gradiva. V skladu z interdisciplinarnimi težnjami raziskave je bil cilj, tako pravi avtorica v spremni besedi, zbrano gradivo sistematično urediti formalno (jezikovni vidik) in vsebinsko (etnološki, sociološki, antropološki, zemljepisni, zgodovinski vidik). Analize so zasnovane s sinhrono gledišča.

Avtorica si prizadeva na enem mestu povezati v smiselno celoto vse dostopne podatke o posamičnem hišnem imenu in se pri tem sklicuje na številne razpoložljive vire. Zato so pomemben delež, ki sestavlja knjigo, prav opombe, v katerih so večinoma navedeni viri (skozi knjigo se naniza kar 717 opomb). Pri virih avtorica opozarja na različne stopnje njihove zanesljivosti, na nekaterih mestih pa ponuja v premislek lastne ugotovitve in predloge.

V uvodu avtorica najprej preleti zgodovino hišnega poimenovanja in raziskovanja te problematike; pobude za zbiranje so se začele oglašati že v drugi polovici 19. stoletja, prva v dopisu Franceta Cegnarja leta 1858. V nadaljevanju so predstavljena merila za razvrščanje imen. Poseben razdelek uvoda zavzame seznam petinosemdesetih »hišnih ali gospodarskih imen« v žirovskem okolišju, ki ga je v drugi polovici 19. stol. izdelal Lovrenc Oblak, ter seznam drugih rokopišnih in tiskanih virov.

V razdelkih 1 do 12 so imena razvrščena v skupine po skupnih jezikoslovnih, geografskih, socialnih ... značilnostih, vsakič po abecednem vrstnem redu. Nekateri od teh razdelkov so še podrobneje razčlenjeni.

1. *Hišna imena po osebnih imenih* (nekdanjih ali sedanjih) lastnikov.
2. *Hišna imena iz osebnih imen po raznih besedotvornih vzorcih* (tu so v devetih podrazdelkih imena razvrščena glede na pomanjševalniške pripone ali druge značilne končnice).
3. *Hišna imena iz občnih in osebnih imen po skupnih besedotvornih vzorcih* (v osmih podrazdelkih so imena razvrščena po priponskih obrazilih).
4. *Hišna imena na podlagi ledinskih imen* (vzpetina, vdolbina voda, vrsta tal, vrste gozda in drevja, drugo rasteje ali njega deli, način izkoriščanja tal).